

HRVATSKA RIJEČ

Pređplatna cijena: na godinu K 12. — Za pò godine K 6. — Za Šibenik na godinu donošanjem u kuću K 12. — Za Inozemstvo na godinu K 12 saviše poštarski trošak. — Pojedini broj 10 para. — Plativo i utiživo u Šibeniku.

Izlazi sriedom i subotom

Uredništvo, uprava i Tiskara lista nalazi se u ulici Bazilike sv. Jakova. — Oglasi tiskaju se po 12 para peti redak ili po pogodbi. — Priobčena pisma i zahvale tiskaju se po 20 para po peti redak. — Nefrankirana pisma ne primaju se. — Rukopisi se ne vraćaju.

Za zdravu misao.

Uz svaku veliku, plemenitu misao diže se Golgota. Riedko je naći u poviesti ljudskog napredka i razvitka da bi jedina dobra ideja bila gladko prodira, gladko došla do svoga oživotvorenja. Svaka je imala svojih junaka, svojih mučenika.

Između svih ideja najviše se izlaže zaprijetama, zasjedama i usilnosti ideja narodnog ujedinjenja i slobode. Svaki narod, koji ne uživa ta dva vrhovna dobra, rob je, kojemu gospodari tudjin sve otkle, dokle god on svojom sobstvenom snagom ne stresse sa sebe jaram tudjinski. No pošto se ta otporna, oslobađajuća narodna snaga ne pojavljuje od jednog maha, nego se razvija i jača postepeno prama prijkama, prama kulturnom, gospodarstvenom i samostijevnom napredovanju naroda, to je naravna stvar da gospodari robija, opažajući znakove te snage, nastoje na sve moguće načine, da je suzbiju, da je sataru, da je onemoguće. Odatle narodna trpljenja i zdvajanja, odatle progonošva najčestitijih narodnih sinova.

Nego, kao što se silom ne da zaustaviti tok silne rieke, kao što se neda zaustaviti napredovanje oluje i vihora, tako se ni protidanje narodne svijesti ne da zakriti, kad je ona zahvatila maha i zacrpala snage uprav na patnjama, suzama i krvi onih, koji su postradali, da je dignu, da ju ojačaju, da ju razšire. Pa kad je narodna svijest došla do izražaja na način, da prieti porazom sustavu sile, koji ju tlaču, onda se taj sustav sam po sebi, makar preko volje, preobliuje, onda se on tek nar prilađuje novoj ovoj snazi, pred kojom bi morao podležti, kad bi uztrajao u sredstvima ugnjetavanja i korupcije.

Sve se ovo danas zbiva taman i u narodu našemu. Kroz vjekove tlačen, izrabljiv, izcipiljan do skrajnosti bio je doveden do ruba groba, i kad se već mislilo, da u njemu nema više moći za ikakvu reakciju, našla se i stvorila se u krilu njegovu stranka, koja je takla još u posljednji njegov žižac, u žižac narodnog ponosa. Bila je to stranka prava.

Hrvatski narod se trgnuo, pogledao i uvidio, da je moguće živjeti, makar silnici bili koliko mu drago jaki, ako se očuva ponos narodni, ako se imenu i jeziku narodnome očuva gospodstvo, ako se naravna prava slobode i samoodluke muževno brane, ako se širom domovine zaigra jedno kolo, — kolo narodnog odpora proti svakoj tudjoj, nametnutoj sili.

I od onda, kad je stranka prava prenela narod hrvatski, od onda se narodna svijest diže, jača, širi i zahvaća sve krajeve naše domovine hrvatske. Vlastodržci to vide, pa kolovodje stranke prava trpe, stradaju, umiru. Al što to smeta? Ideja ne pogiba!

Ideja narodnog hrvatskog ujedinjenja i slobode kroči napried orijaškim korakom. Sustav njoj protivan kuša sve moguće, da je zaustavi u njezinu napredovanju. Nameće narodu tudjine za upravljajuće, kuje zakone, da mu sprječii svaki naravni razvitak, trga mu domovinu pod tolike uprave, šalje medju narodne redove svoje plaćenike i svoje izmečare, da ruju i truju al sve zaludu. — Ideja napreduje.

Sustav se laća skrajnih sredstava. Uvadjaju metodu korupcije, izazivlje trvenja medju sinovima jednoga naroda i uživa, kad može da iz tih trvenja nastanu stranke, stranciće i frakcije, koje se medju sobom gone i glože. Igra dođuše uspjelja, ali za kratko vrijeme, jer opakost i prevajanoš mogu da samo donekle objesne i samu prostolu, ali uvidjavne, zrele i prokušane narodne sinove ona može samo da još više izvesti u odporu proti svemu, što je protivno narodnom ujedinjenju i narodnoj slobodi.

Sve se to u nas, rek' bi, eto prebrdilo. Taj proces je dovršen, a sad sustavu ne bi ostajalo drugo, nego da nas brutalnom silom pognjavi. Bilo je i biva znakova i takovih pokušaja. U Banovini, u Dalmaciji krši se ustav, drže se sabori zatvoreni, u Istri daje se vlast manjini, u Bosni i Hercegovini kroji se poslie anekšije ustav po volji samih vlastodržaca, braći Slovincima nieće se sve, što bi ih

moglo napred kulturno pomaknuti, ne daje im se nit jedne srednje škole itd. Ali ideja napreduje. Zaludu su se stvorile se moguće zapriete, zaludu su se izazvale tvorbe stranaka i strancića. U težkim, osudnim časovima za narodni obstanak, za narodnu budućnost, opet se javlja ona nezatovima moć — narodni ponos.

Ono, što su toliki izabrani narodni sinovi željeli, zamišljali, propovjedali, ono, što nije moglo nikad da iz srca narodnoga bude izčupano, ono se danas probudjuje i osnaženo javlja, probija kao svjetlost munje iz tamnija gustih oblaka i grmi unakrst svim našim zemljama gromom pravde i omdaže. Zaboravljaju se umjetno stvorene zakućice, radi kojih se u doba nerazvijene svijesti pocepasmo u tolike labore, prelazi se preko svega, što nas dieli, a salazi se na ono jedno, spasnosno ilo, na kojem možemo svi da jedan drugome stisnemo ruku, na kojem možemo da budemo svi jedno, svi složni, svi jednako razpoložni, da se zajednički borimo za odkup slobode, za postignuće ujedinjenja našega, do kojega nam do sada vlastodržci ne dadoše doći, jer bijasmo poclepani, medjusobno zavajdeni njihovim nastojanjem, a našim nasjedanjem njihovim spletkama i varkama.

Akcija za udruženo djelovanje svih naših narodnih stranaka napreduje. Napreduje teško, jer joj protivnici narodnog dobra prozrievaju znamenitost i zamaštost. Za to su se već prvom njenom početku obrbili na nju onom razjarenošću i onim jaukom, kojim je zapomagalo Ture, kad se kanila spasiti raja. Uza sve to ona mora doći do svoje svrhe, za koju njezini pokretači marljivo rade. Korak po korak i doći će se k cilju.

Ovih dana učinjen je još jedan od tih koraka napried, a mi se nadamo, da ćemo doskora moći zabilježiti, kako je misao "narodnog vieća" već sazrela i kako će se doskora da sastanu u narodni naš parlament predstavnici naroda našega iz svih njegovih krajeva, da progovore i odluču u ime celog naroda pred svim vlastodržcima i pred celim svijetom, i da im najave muževno i odrješito, da su prestala doba tlače i poniženja našeg naroda, a da su počela doba, kad s njim treba da računaju, ako hoće da u ovoj monarhiji bude mira i zadovoljstva, da su počela doba, kad naš narod hoće da bude sam sebi gospodar, bez tudjeg turstva, slobodan i ujedinen u svojoj cjelokupnoj domovini pod svojim zakonitim kraljem.

Ta ideja mora da pobjedi! Za tim ide pomenuta akcija, za tim ide sva buduća naša borba.

Slava Ljudevitu Gaju!

Dne 14. i 15. o. mj. hrvatski je narod na osobito svečani način počastio uspomenu neumrlag Ljudevita Gaja u rodnom mu mjestu u Krapini i baš o 100godišnjici njegovog narodjenja. O značaju Gajevje pojave u kulturnom životu našega naroda veće je dosta pisano, ali ipak u ovakoj prigodi naslada je svakom rodoljubnom srcu osvežiti mile spomeni rada ovog riedkog pregaoca.

Gaj je pravo zamislilo svoj rad o preporodjenju Hrvata u Pešti, kad je po savjetu Jana Kollara izdao 1830. svoj pravopis. Od toga su vremena sve se više sastajali prijatelji s njim, a on im tumačio svoje ideje, što ih je zadržavao po vremenu od Kollara i Šaferžika i Palackoga. Tim je on postajao središte, iz kojega su se širile osnove za kulturni preporod Hrvata. Gaj i njegovi mladi prijatelji morali su se baviti svačim: oni su bili književnici, novinari, knjižari, a i politični agitatori, jer je svako po se bilo sasvim pusto. Odatle i dolazi da su se ovi ljudi morali obazirati na sve narodne potrebe, poradi čega nije ni bilo strukovnoga rada. U takovu se poslu nije pitalo, je li tko zašto izučen, već se tražilo rada, što je sve dovodilo do dilentatizma i u književnom i u praktičnom radu, jer se sve gubi ponajviše u zasnosim idejama i abstrakcijama. Kako je romantika rodila

Gajevje učitelje Kollara, Palackoga i Šaferžika, kad je za svakoga vriedilo, hoće li biti patriota, mora biti i pisac, tad nije ni čudo, da je u Hrvatskoj bilo tada toliko pjesnika i pisaca, koliko ih je pristalo uz Gaju, pače i medju onima, koji su poslije vidjeli, da to nije njihov posao. I Gaj je pisao pjesme prije pokreta u zagrebačkoj Luni, a i poslie 1830. Poslie 1837. god. čini se da nije više pisao pjesama. U „Danici“ je kao redaktor napisao razpravu o pravopisu kajkavskim govorum. U „Danici“ ima od njega članaka o istoriji (n. a. članak: „Tko su stari Iliri). On je od onoga vremena, kad je uveo „ilirstvo“ u literaturu, radio samo za nj: on je zamislilo Društvo prijatelja narodne izobraženosti ilirske (1836.) i stvorio čitaonicu. Od 1837. izdaje novine i „Danicu“ u svojoj tiskari, piše za njih članke. God. 1840. išao je po Njemačkoj, Poljačkoj i Rusiji a godinu iza toga pohodi Hrvatsko Primorje, Dalmaciju i Crnu Goru gdje je našao mnogo domaćih spomenika i knjiga. God. 1846. bio je i u Srbiji gdje ga liepo dočekahu. Sve je to poduzimao, da što više razširi svoje znanje a i da medju Slovincima uzrudi što o duševnoj kakovoj pomoći. Pisao je razpravu u „Danici“ Banologija iliri o hrvatskih banovih, što će biti u svezi s Vitezovićevom Banologijom. U Dalmaciji je sabrao dosta starih rukopisa i starih knjiga, te je poslie u 50tini godinama uz pomoć drugih izdavao djela Hanibala Lucića, Dinka Ranjine, Ignjata Gjorčića. Početak Gajeva rada nije bio realan, nego idealan, no iz idealnosti je po samim prilikama u Hrvatskoj bio prisiljen sve više priklanjati se realnosti. To se vidi iz njegova života.

Ljudevit Gaj rođen je u Krapini zagorskom gradiću, s kojim je uzko vezana poznata priča o braći Čehu, Lehu i Mehu. U svojoj biografiji pripovieda sam Gaj, da je od mladosti rado slušao priče i domaće pripovjedanja, koja su već rano u njega pobudila zanimanja za narod i narodne predaje. I domaće je uzgajanje bilo u Gaju takovo, da se u njem od djetinstva probudjivala ljubav k priprostomu narodu. Otac mu je imao mnogo posla s ljudima, a mati je sinu u veće znala govoriti o seljacima, kad su išli bosu od rada, što su ga morali činiti gospodi, budući da je sve uređenje tadašnje u Hrvatskoj bilo aristokratsko. Nevolju je narodnu kao diete poznavao, jer je vidio, kako mu je majka znala hraniti u večer gladne, a uz to mu pripovjedala, odakle dolazi bieda narodna, što su je stvarala gospoda. Do devete godine nije učio drugoga jezika nego materinskoga, no brzo je iz toga upoznao, kolika je to moć znati i tudje jezike, kad je počeo učiti latinski. Došavši u škole u Varaždin, dobi njeke poljske i češke kronike u ruke i pročitavši ih, priredi svoju knjižicu latinsku. Franjevac A. Hoermann, učitelj Gajev u Karlovcu i u to doba cenzor knjižja, svjetova gimnazijalcu Gaju, da privede taj svoj latinski spis na njemački i onda da ga izda. I tako 17godišnji mladić izda prvo svoje djelo.

Već ova knjižica pokazuje, da je Gaj poznavao Mavra Orbinija i druge neke pisce povjesti hrvatske, a njegova se duša tu jasno odsjeva za grijevajuće se našom starinom. U Karlovcu je slušao i drugo narječje hrvatskoga jezika što-kavsko — a kad je pročitao u novom izdanju. Kačićev „Razgovor ugodni“ upozna pravu slast i dostojanstvo „ilirskog“ jezika.

Kad je ova prva radnja Gajeva izšla, pojavi se i prvi časopis u Hrvatskoj njemačkim jezikom, što ga je izdavao. Staudauer pod imenom Luna, a to je bio prilog najstarijih zagrebačkih novina „Agrarier Zeitung“. Prvi je broj „Lune“ izišao 1. srpnja 1826. s odom T. Mikloušića. U broju 11. izdaje u akrostihu odgovnetljaj (razgadka) Gajev na „zagadku“ Romualda Kvaternika. Gaj pripovjeda u svojoj biografiji, da redaktor nije htio u prvi mah prikriti njegove hrvatske pjesme, ali mu se on zagrlo izdavanjem hrvatskoga lista i tim ga prisilio, da je primio i druge hrvatske pjesme. Još nekoliko imade pjesama Gajevih, što ih bijaše otisnuto u „Luni“ a sve te pjesme ne pokazuju osobite vriednosti, ali dokazuju — kako veli Kulakovski — da je njihov sastavljač bio na čistu o narodnom hrvatskom pitanju.

Kačićev „Razgovor“ pobudi u Gaju pored ljubavi k narodu i ljubav za povjest južnih Slovincina, koja ga je zanimala od prije. Zato ode u Beč, da učii filozofiju. No za kratko vrijeme opazi, da njemu tamo ne ima mjesta, pa predje na gradačko sveučilište, gdje bilo Hrvata, Srba i Slovincina. Tu se u njega porodi želja, da uredi pravopis hrvatski po načinu češkom, kojim je je u njegovu ponuku Slovincac Murko 1828. izdao „Slovenski slovar“. Gaj je i svoje drugove poticao u Gracu na ljubav k narodnosti, pa je po tome njegovo gradačko djokovanje bilo od koristi za hrvatsku stvar. Tu se upoznao preko Mojsija Baltića i s čirskim piscim i s narodnim pjesmama, što ih je izdavao Vuk. Čitajući Farlatija, Valvorsu i polazeći marljivo knjižnicu, da približi što više podataka o južnim Slovincima, tako je daleko došao, da je kanio u svijet odpremiti istoriju hrvatskoga naroda. I bio bi to učinio, da ga nije odvratio profesor Muhar, jer je znao, da hrvatska povjest nije bila gotovo nikako ispitana da Hrvati nisu imali ni jezika književnoga, a ni književnosti. Ponukom Muharovom zašli porodi oko preporoda književnosti. U Gracu bijaše Gaj na čistu s hrvatskim književnim jezikom, a u društvu s Demeterom, koji je tad bio u Gracu, uvjeri se, da će moći stvoriti narodnu literaturu, pa počne odmah zamišljati osnivanje narodnog muzeja. Kad je došao u Peštu, da nadje u sveučilištnoj knjižnici rukopisa i knjiga, što govore o Hrvatskoj, nešto probudjena mađjarska mladež, a još više apostol slovenske zajednice Jan Kollar, u njega usadi ljubav k slovenskoj zajednici. Tomu je mnogo doprinio i Šaferžik svojim spisima. U godinama 1827—1828 sabirao poslovice i narodne hrvatske priče, što su ostale u rukopisu i bile pisane starim pravopisom. God. 1831. svrši Gaj nauke i od toga je vremena on pravo odlučio, da provede ideju o budjenju narodne hrvatske svijesti. Njegova je osnova o pravopisu (1830.) bila poznata u Hrvatskoj, a mladi Hrvati su se sabirali i pristajali uz Gaju u slovenskoj zajednici. U Zagrebu je bio tiesni krug njegovih prijatelja, što su ga polazili Babukić, Derkos, Marić, A. Mažuranić, Rakovac i Smodek. Tu je prvi zametak predavanja hrvatskoga jezika, što ga je započeo 1832. Matija Smodek.

Babukić je već 1833. sastavio svoju gramatiku hrvatskoga jezika. 1832. izdavao je grof Janko Drašković svoju brošuru u podpunom novom duhu „Dissertation iliri Razgovor“. Tim je Gaj sa svojim mladim drugovima pripravio šire krugove za god. 1835.

Kad se povratio poslije 1830. u Hrvatsku, nešto su se promjenile i prilike političke. God. 1832. one iste županije, koje su prije dvie godine bile za magjarski jezik da se uvedu u Hrvatskoj, podupru. Gajevu molbu, da smije izdavat novine u hrvatskom jeziku. Županije su se slagale s Gajem i s plemenitim grofom Janikom Draškovićem, koji je te godine, poznajući dobro političku situaciju u Hrvatskoj, Ugarskoj i u drugim zemljama Evrope, izdao spomenutu knjigu Disertacija iliri Razgovor darovan pletu osnove kraljevina naših za buduću dielu odaslanim. (U Karlovcu 1832.) Grof Drašković traži od hrvatskih poslanika u požunskom saboru, da na svaki način nastoji obraniti svoj jezik i tražiti, na narodni hrvatski jezik dobije ista prava, što ih je već dobio magjarski jezik. Županije su poduprle Gajevu molbu za novine, jer su željele da se podigne uz narodni jezik i prosvjeta hotiči da Hrvati idu uporedo sa svim naobraženim narodima Evrope. To će biti moguće postići samo preko novina — pravo su županije mislile — koje budu pisane u jeziku narodu poznatom, jeziku hrvatskom, budući da mnogi ne znaju drugoga kojega jezika.

Ovo domišljanje je bilo sasvim u duhu Gajevu, koji je dobro shvatio, da se samo preko novina može najlakše podizati i buditi u narodno svijest, jer one najprije zadobiju čitalaca. Do toga se vremena nije nikad nigdje predavao ni učio hrvatski jezik u školi. K tomu se i u hrvatskom duhu počelo raditi u politici, jer su mladići nalazili mnogo pobuda u spisima Draškovićevim, a stariji su ljudi uz njih vidjeli,

Traže se putnici (agenti!)

Jedno bogato (milijunarsko) poduzeće traži valjane putnike (agente), koji posjeduju već poznanstvo u većim privatnim krugovima. Valjani i usposobljeni ljudi, koji su željni steći nekoliko stotinu kruna mjesečno, neka svoje oferte sa naznakom dosadanjeg zanimanja pod: „Bedeutender Verdienst 77981“ na Annoncen-Expedition“ M. Dukes Nachf. Wien 1/1 odašalj. 1-3

NIUSOL

pripravljen od
BERGMANNA I DR. U TEČENU O.JE.
Jest i ostaje kao i do sada najbolje
od svih modernih sredstava za

bojadisanje kose

i dobiva se za plavu, kestenjastu i
crnu boju uz cenu od **K 2-50** po flaši.

Prodaje se kod: 14-20

Vinka Vučića, Drogarija -- Šibenik.

Obavjest.

Čast mi je javiti, da koncem lipnja prenosim moj „Hotel Krka“ s restauracijom u kuću U ni č, isto na obali, povrh kavane „Miramar“.

Preporučujem se svim mojim cijenjenim gostima i prijateljima i za u buduću, uvjeravajuć ih, da ću svojski nastojati, da budu uvijek i posve zadovoljni.

Šibenik, 14. svibnja 1909.

Frane Crljenko,
hotelier.

Sasvim badava svakomu

ura sa lancem

Da našu tvrdku kao i naše nove žepne ure za gospodu i gospodje objavimo, razšiljemo svakomu uz pripisani K 1-- za troškove (također u poštanskim markama) krasnu uru sa lancem i naš ilustrirani cenik.

Pišite odmah na tvrdku:
HEINRICH WEISS,
Beč 99. Poštanski pretinac. 17-26

Restauracia „Sidru“

prvog reda
ŠIBENIK, ulica sv. Ivana ŠIBENIK.

Čast mi je obznaniti cijenjeno občinstvo, da se u mojem lokalu toče izabrana vina, kao: dalmatinsko, istrijsansko, bijelo, desert, refosco i t. d., te dobro poznato pivu Sarajevsko. --

Kuhinja je domaća prve vrsti, koja je obiskrbljena u svako doba toplim i mrazim jelom. --

Objed I. reda K 1; II. reda 72 fl.

Naznačiti mi je osobito, da se moja jela prigotavljaju samo sa naravnim masi.

Preporučuje se veleštovanjem

Strika Antun.

31-52

Restauracia „Sidru“

prvog reda
ŠIBENIK, ulica sv. Ivana ŠIBENIK.

HRVATSKA VJERESIJSKA BANKA - PODRUŽNICA - ŠIBENIK.

BANKOVNI ODJEL

prima uložke na knjižice u konto korentu u ček prometu; eskomptuje mjenice, financira trgovačke poslove, obavlja inkaso, pohranjuje i upravlja vrijednima. Devize se preuzimaju najkulantnije. Izplate na svim mjestima tu i inozemstva obavljaju se brzo i uz povoljne uvjete.

DIONIČKA GLAVNICA K 1,000.000

Pričuvna zaklada i pritičci
K 150.000.

Centralna Dubrovnik

Podružnica u Splitu i Zadru.

Priskrbljuje zajmove uz amortizaciju kotarima, obćinama i javnim korporacijama.

MJENJAČNICA

kupuje i prodaje državne papire, razterećnice, založnice, srećke, valute, kupone. Prodaja srećaka na obroćno odplaćivanje. Osiguranje proti gubitku kod ždriebanja. Revizija srećaka i vrijednostuih papira besplatno. Unovćenje kupona bez odbitka.

ZALAGAONICA

daje zajmove na rućne zaloge, zlatne i srećbne predmete, drago kamenje i t. d. uz najkulantnije uvjete.

50-52

ŠIRITE

„HRVATSKU RIEĆ“!

CROATIA

OSIGURAVAJUĆA ZADRUGA U ZAGREBU.

UTEMELJENA GODINE 1884.

CENTRALA: Zagreb, Zrinjski trg, Berislavićeva ulica br. 2.
PODRUŽNICE I GLAVNA ZASTUPSTVA: Osijek, Sarajevo, Spljet i Trst.

Ova zadruga stoji pod okriljem i nadzorom obćine slobodnog i kr. glavnoga grada Zagreba, te prima uz povoljne uvjete sliedeće vrsti osiguranja

I. Na ljudski život:

- a) osiguranja glavnica za slućaj doživljaja i smrti;
 - b) osiguranje miraza;
 - c) osiguranja životnih renta.
2. Osiguranja mirovina, nemoćnina, udovnina i odgojnina sa i bez liećnićke pregledbe.
3. Pućka osiguranja na male glavnice bez liećnićke pregledbe.

II. Protiv štete od požara:

1. Osiguranja zadruga (kuća, gospodarskih zgrada, tvornica).
2. Osiguranja pokrećtina (pokućstva, dućanske robe, gospodarskih strojeva, blaga i t. d.).
3. Osiguranja poljskih plodina (zita, siena i t. d.).

III. Osiguranja staklenih ploća protiv razlupanja.

Zadruga imovina u svim odjelima iznosi: K 1,410,816.28
Od toga jamćevne zaklade: K 1,000,000.00
Godišnji prihod premije s pristojbama preko: K 820,000.00
Izplaćene odštete: K 2,619,582.36

Za palamaciju pobliže obaviesti daje: Glavno Povjerenićtvo i Nadzornićtvo „Croatia“ u Spljetu. Poslovnica u Spljetu, ulica Do Sud br. 356.

PUTNICI PRIMAJU SE UZ POVOLJNE UVJETE. 52-52

Hrvatska tiskara u Šibeniku

preporučuje svoje bogato obnovljeno skladište tiskanica za obćine i župne urede. Narućbine se obavljaju brzo i taćno a ciene su vrlo umjerene.

Najmodernije posjetnice i vjenćane karte uz vrlo umjerene ciene izradjuje

Hrvatska tiskara u Šibeniku.

Prva hrv. tvornica voštanih sveća Vlad. Kulića u Šibeniku.